Iż-Żjara Pastorali tal-Isqof Baldassare Cagliares fl-Imqabba fl-1615

L-Ewwel Parti: Deskrizzjoni tal-Knisja Parrokkjali

Dr Simon Mercieca

F'din l-ewwel parti, f'sensiela ta' żewġ artikli li l-ewwel wieħed qed jidher fil-ħarġa ta' din is-sena, u l-ieħor ser joħroġ fil-ħarġa tas-sena d-dieħla, ser inkun qed nagħti ħarsa lejn deskrizzjoni storika tal-Imqabba li saret fl-1615. Din id-deskrizzjoni saret bħala parti miż-żjara pastorali, li l-isqof ta' dik il-ħabta, Baldassare Cagliares, kien għamel f'din il-lokalità. Din kienet parti mill-ewwel żjara pastorali tiegħu tal-gżira wara li kien sar isqof ta' Malta u Għawdex fis-sena ta' qabel.

L-isem tal-isqof ma jidher imkien fid-deskrizzjoni ta' din iż-żjara fl-Imqabba. Minflok, hu dejjem jiġi msejjaħ bħala l-Illustrissimu Sinjur u hekk ser inkun qed insejjaħlu fit-traduzzjoni li għamilt ta' din iż-żjara. L-isqof wasal l-Imqabba nhar d-disgħa ta' Diċembru 1615. Wasal filgħodu kmieni, wara li kien spiċċa ż-żjara pastorali tiegħu fis-Siġġiewi. F'din l-ewwel parti, ser naraw kif l-isqof iddeskriva l-knisja tal-Imqabba, jew kif kienet tinkiteb Michabiba.

Kif wasal l-Imqabba, sab jilqgħu lill-kappillan Pietru Pace. Normalment, il-kappillan kien imur jilqgħu fit-tarf tar-raħal. Kif kienet l-użanza, kif wasal l-isqof talab lill-kappillan Pace biex jurih il-karti tal-ħatra tiegħu bħala kappillan u Pace uriehomlu u għamel ġenuflessjoni jiġifieri niżel fuq irkoppa waħda. Dan kien il-ġest ta' sottomissju u qima. F'din il-pożizzjoni, normalment kien ukoll ibuslu ċ-ċurkett. Biss ma hemmx deskrizzjoni dettaljata jekk għamilx hekk jew le. Dak li jinnota l-iskriba li kien qed jieħu nota ta' din iż-żjara kien il-fatt li l-kappillan Pace wera lill-isqof l-ittra li biha kien ġie maħtur kappillan. Ma hemmx miktub fiż-żjara fejn mar il-kappillan jilqa' lill-isqof u lanqas kif l-isqof wasal l-Imqabba, jekk hux bil-mixi taħt il-baldakkin jew fuq iż-żiemel jew bil-kaless. Naħseb li wasal bil-kaless.

Kif kien jiġri dejjem, iż-żjara pastorali kienet tibda billi l-isqof iżur il-knisja parrokkjali u l-ewwel ħaġa li kien jagħmel l-isqof kienet dik li jżur is-Sagrament. Il-knisja tal-Imqabba kienet mogħtija bħala ddedikata lill-Madonna taħt it-titlu tal-Assunta. Il-kwadru tal-kor kien fuq it-tila juri l-Assunzjoni tal-Madonna. Lill-Isqof għoġbu ħafna dan il-kwadru tant li qal li kien sabiħ. Il-kwadri l-oħra tal-knisja ma jiġux diskritti bħala sbieħ, iżda xierqa.

Biss fil-knisja kien hemm xi ħaġa li ma kontx issibha f'parroċċi oħra. F'din il-knisja kien hemm altar tal-ġenb, l-ewwel wieħed fuq ix-xellug mill-altar maġġur, iddedikat ukoll lill-Assunta. Normalment fi knisja ma jkunx hemm aktar minn artal wieħed taħt l-istess invokazzjoni.

Il-preżenza ta' dawn iż-żewġ artali fl-Imqabba, it-tnejn lejn l-Assunta, jikkonfermaw id-devozzjoni kbira li kien hemm lejn il-Madonna taħt dan it-titlu fi żmien tan-nofs. Din kienet influwenza qawwija Normanna. Għan-Normanni, l-Assunta kienet l-ikbar festa, tant li kienu ddedikaw lill-Kattidral tal-Imdina lilha. Fuq kollox, il-knisja li fi żmien tan-nofs kienet tagħmel magħha l-Imqabba, jiġifieri dik ta' Bir Miftuħ, kienet ukoll iddedikata lill-Assunta. Kienu biss bir-Riformi tal-Konċilju ta' Trentu li ma setax ikun aktar permess li jkun hemm artali ddedikati lejn l-istess titlu fl-istess knisja jew knejjes taħt l-istess titlu fl-istess parroċċa.

Il-pittura tal-Lunzjata li llum tinsab fis-sagristija l-qadima u li fl-1615 kienet fuq l-artal li wara sar tal-Agunija.

Meta niġu għar-riti reliġjużi marbuta mas-sagramenti f'din il-knisja, insiru nafu li sal-1615, il-knisja parrokkjali tal-Imqabba kienet għadha ma ġietx għalkollox skont ir-regoli li kienu ħerġin minn Ruma marbuta mar-riformi relatati mal-Konċilju ta' Trentu. Iż-żjut sagri, jiġifieri tal-magħmudija, imsejħa fiż-żjara bħala tal-katekumeni u dawk tal-morda, kienu qegħdin f'reċipjenti tal-fidda, iżda ma kinux qed jinżammu kif suppost. Kienu miżmuma flimkien fl-istess armarju. Dan ġie nnutat, u anki ordnat li dawn jinbdew jinżammu separatament f'post li jingħalaq u jsir važett tal-fidda ħalli fih jinġarr iż-żejt tal-griżma tal-morda. Lanqas hu ċar jekk il-fonti tal-magħmudija kienx skont ir-rit tal-Konċilju ta' Trentu li qata' r-riti tal-magħmudija bl-għaddis tat-trabi fl-ilma. Kien wara l-Konċilju ta' Trentu li l-magħmudijiet kellhom isiru billi l-ilma jintefa' biss fuq ras it-tarbija. Iżda hawn kien hawn problema. Il-knisja tal-Imqabba ma kelliex il-kuċċarun biex isir dan it-tip ta' rit sew u ġie ordnat li jkun hemm wieħed tal-fidda. Fuq il-battisteru kien hemm bħal koppla tal-injam. Din kienet mgħottija bi drapp ta' kulur blu.

Fuq kollox minn din iż-żjara nsiru nafu kif bdiet il-festa tal-Assunta fl-Imqabba. Bdieha ċertu Baskal (imsejjaħ bil-Latin bħala Paschalis) Spiteri u bdiet ma' dan l-altar tal-ġenb ta' Santa Marija. Fl-1609, dan kien ħalla flus biex nhar il-festa tal-Assunta jsir l-ewwel għasar u quddiesa nhar il-festa. Il-kelma wżata fit-test Latin hija 'vesper', li tiġi tradotta bħala għasar li tfisser it-talb ta' filgħaxija. Anki fil-Latin, din il-kelma hekk tfisser. Iżda f'din iż-żjara, il-kelma 'vesper' kienet tintuża biex tfisser it-talb ta' filgħodu li llum ngħidulu l-lawdi, għaliex għat-talb ta' filgħaxija ta' lejlet il-festa kien qed juża espressjoni oħra.

Spiteri obbliga anki lit-tfal u l-werrieta tiegħu biex jibqgħu jagħmlu din il-festa. Obbliga wkoll lil żewġ imgħallmin, Andrea Schembri u Natali Magro biex jaraw li din il-festa tibqa' ssir.

Fl-Imqabba kien hemm żewġ fratellanzi. L-ewwel waħda kienet dik tas-Sagrament. Din kienet l-ikbar waħda u kellha sittax-il membru. Imbagħad kien hemm oħra: dik tar-Rużarju. Din kellha ħames membri. Dawn il-fratellanzi kienu marbuta ma' artal fil-knisja. Tas-Sagrament kienet mal-maġġur. Tar-Rużarju kienet mal-artal li kien faċċata tal-altar tal-ġenb tal-Assunzjoni. L-altar tar-Rużarju kien l-aħjar wieħed ta' dik il-ħabta fl-Imqabba. Kellu dak kollu meħtieġ marbut ma' ritwali tal-knisja.

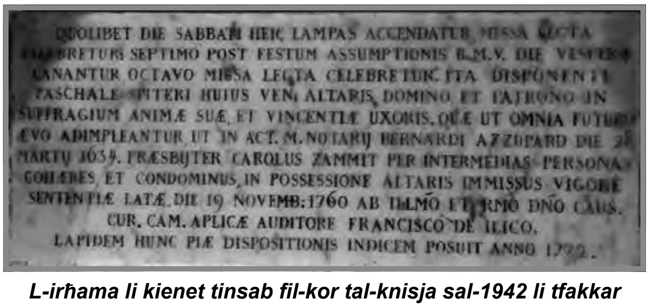

L-irħama li kienet tinsab fil-kor tal-knisja sal-1942 li tfakkar il-fondazzjoni tal-festa ta' Santa Marija li kienet issir fuq wieħed mill-altari laterali (illum l-artal tal-Inkurunazzjoni)

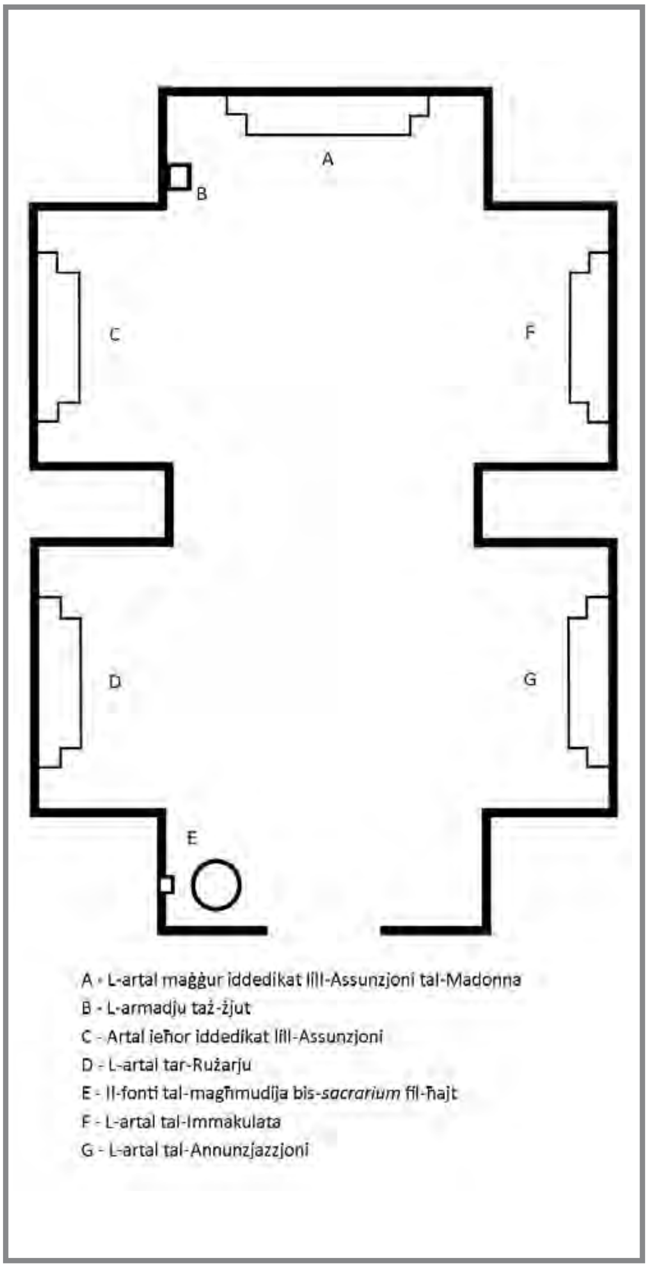

Pjanta tal-Knisja Parrokkjali tal-Imqabba tal-1615

F'din iż-żjara, insiru nafu li l-fratelli tal-Fratellanza tas-Sagrament kienu jilbsu konfratija blu. Dan jidher kemxejn stramb illum peress li l-fratelli ta' din il-konfraternità jilbsu konfratija ħamra. Dan id-dettal juri li l-aħmar ma kienx minn dejjem assoċjat ma' din il-konfraternità tas-Sagrament fl-Imqabba. Fuq kollox, il-kulur blu kien kulur dominanti fl-Imqabba u naħseb dan jispjega għala spiċċa assoċjat mal-Madonna, aktar mill-kulur abjad, li kien il-kulur użat mill-fratelli tar-Rużarju.

Il-preżenza ta' dawn iż-żewg fratellanzi, jiġifieri tar-Rużarju u tas-Sagrament, kienet ġejja mill-fatt li kienu d-digrieti maħruġa wara tmiem dan il-konċilju, b'mod partikolari mill-Papa Piju V, li kien obbliga li f'kull parroċċa jkun hemm dawn iż-żewġ fratellanzi. Mat-twaqqif tal-parroċċa, l-Imqabba wettqet dan l-obbligu.

Imbagħad fil-kursija kien hemm żewġ artali. L-ewwel wieħed kien tal-Kunċizzjoni li kien miżmum tajjeb. Fuq in-naħa l-oħra kien hemm l-altar tal-Lunzjata. Dan kien miżmum ħażin ħafna. Ma kellu xejn. Lanqas gandlieri

u tvalja. Biss kien l-aktar artal sinjur f'dawk li huma renti, għaliex Dun Mariano Briffa kien ħalla d-djar bil-ġonon għal dan l-altar biex mid-dħul minn fuq din l-propjetà, dan l-artal ikun jista' jinżamm tajjeb. Ġara li f'dik il-ħabta kellu jieħu ħsiebu wieħed jismu Duminku Zammit. Dan beda jżomm dan id-dħul fil-but. B'hekk l-isqof ordna li dan id-dħul jerġa' jibda jmur għal dan l-altar u jekk Duminku Zammit ma jwettaqx din l-ordni, jitlef l-użu u l-frott ta' din il-propjetà.

Fuq kollox dawn iż-żewġ artali kienu qrib il-bieb ta' barra tal-knisja.

Din l-informazzjoni kollha tinsab fid-deskrizzjoni li ġejja. Minħabba li ż-żjara hija miktuba bil-Latin, b'kalegrafija diffiċli ħafna biex wieħed jaqraha, ħadt ħsieb li mhux biss naqleb id-dokument iżda wkoll nittraskrivih ħalli b'hekk ikun hemm dokument komplut ta' din id-deskrizzjoni:

Archivium Archiepiscopi Melitensis (Floriana), Visitatio Pastoralis, Bathassare Cagliares, vol. 8.

f. 236r.
Die 9a Mensis Decembris 1615
Visitatio Casalis Michabibe
Prelatus Ill[ustrissi]mus D[ominus] de mane continuando visitationem diocesanam recessita parrochiali ecclesia Casalis Sigei ad parrochialem Ecclesia[m] Casalis Michabibae sub invocatione Assumptionis Dicatae Mariae Virginis qual[em] ad pr[aese]ns obtinet et eius cura[m] gerat Rev[erendu]m Don Petrus Pace et p[er] miss[um] debit et genuflexionibus, accretionibus patet de more.

Visitavit Sanct[issi]um Eucharistiae et Sacramentu[m] asservatum intus prixidem argenteam, ac intus tabernaculum ligneu[m] fori roseum depict[um] et intrinsecus commissum tela sangalli coloris cerulei.

Ill[ustrissi]mus D[ominus] mandavit inter alias pixside[m] argentea pro apparando sacratissimo olio ad infirmu[m].

Altare maius ubi requiescit d[ictu]m tabernaculu[m] habet omnia necessaria et perpulchrem icona[m] in tela depicta[m] referente[m] Assumptione[m] p[er] tan[tae] Gloriossimae Virginis. Ardet lampas perenter cora[m] sancto sacramen[t]o esse oleo subminstrati ex colletis eleemosinis fidelius incolarum. Adest confraternitas Sanctissim[i] Sacram[ent[i] cuius est Rector Magister Andreas Bugeia qui asserit in d[ict]a societate in esse confratres sexdecim saccis

f. 236v.
ceruleis induti, qui sustinent omnia munera concernentia d[ict]a[m] societate[m] suis loco et tempore fuit impositum, ut afferat inventariu[m] omniu[m] utensilium d[ictae] Confraternitatis infra dies octo.

Deinde visitavit armarolum positu[m] a latere dextus altaris maiores in quo asservantur duo vascula argentea, in quanquam detentum oleus infirmor[um], in altero vero sacru[m] Chrisma et oleum catechumenorum. invicem di stincta, que[m] detinentur sub custodia clavium proretae decet.

Visitavit inde fontem baptismalem habente[m] cupula[m] lignea[m] intrinsecus ornata[m] tela sangalli coloris cerulei, qui habet operculum ligneu[m] tectum eundem telae et sudariolum ad abstegerandos

Arkivju Arċiveskovili ta' Malta (Floriana), Viżti Pastorali, Bathassare Cagliares, vol. 8.

f. 236r.
Il-ġurnata tad-disgħa tax-xahar ta' Diċembru 1615.
Żjara fir-Raħal tal-Imqabba.
Il-Prelat, l-Illustrissimu Sinjur kompla filgħodu biż-żjara tad-djoċesi u ħalla lill-knisja parrokkjali tas-Siġġiewi u mar fil-knisja parrokkjali tal-Imqabba taħt it-titlu tal-Assunzjoni ta' Marija Verġni li fil-preżent qiegħda f'idejn u qed jieħu ħsiebha r-Reverendu Dun Pietru Pace u l-isqof talab lil Pace l-karti tal-ħatra u Pace niżel fuq l-irkoppa u kif kienet titlob il-prassi uriehomlu.

Żar is-Santissimu Sagrament tal-Ewkaristija miżmum f'pissidi tal-fidda minn ġewwa t-tabernaklu tal-injam li minn barra hu miżbugħ lewn il-ward u minn ġewwa miksi bid-drapp tal-għażel ta' kulur blu.

L-Illustrissimu Sinjur ordna fost l-oħrajn pissidi tal-fidda għall-ġarr taż-żejt imqaddes tal-morda.

L-altar maġġur li fuqu jinsab l-imsemmi tabernaklu għandu dak kollu meħtieġ u b'pittura sabiħa fuq it-tila li turi t-Tlugħ fis-Sema tal-imsemmija daqshekk Glorjuża Verġni. Hemm lampa dejjem tixgħel quddiem is-Santissimu Sagrament u ż-żejt tagħha jiġi amministrat mill-ġbir kollettiv li jinġabar mill-fidili li jgħixu fil-post. Hawn Fratellanza tas-Sagrament li r-rettur tagħha hu l-imgħallem Andrea Bugeja u jafferma li hemm f'din l-imsemmija soċjetà sittax-il

f. 236v.
membru, libsin konfratija blu, u dawn isostnu dak kollu li hu meħtieġ u jikkonċerna din is-soċjetà u ġie impost fuqhom li jagħmlu inventarju tal-affarijiet kollha tal-imsemmija fratellanza fi żmien tmint'ijiem.

Imbagħad żar l-armadju li qiegħed fuq in-naħa tal-lemin tal-altar maġġur u fih sab żewġ važijiet tal-fidda, li f'wieħed jinżamm iż-żejt tal-griżma u fl-ieħor, il-veru balzmu qaddis u ż-żejt tal-katekumeni. 'Il quddiem dawn għandhom jinżammu separatament u f'post li jingħalaq biċ-ċavetta mill-kappillan.

Imbagħad żar il-fonti tal-magħmudija li għandu koppla tal-injam imżejna minn ġewwa bid-drapp tal-għażel ta' kulur blu, li għandha għatu tal-injam mgħotti mill-istess drapp u xalla biex jimsaħ dawk li tgħammdu.

baptizatos, iuxta que[m] fontem est sacrarium cum tenerabiliter detentar, cum sua sera ferrea. Ill[ustrissi]mus D[ominus] mandavit fieri chocleare argenteu[m] ad usum baptizantor[um] et infra mense[m]

Postea visitavit Altare positum a latere dextro Altaris maioris sub invocatione Assumptionis Beatae Mariae Virginis fundatum per Paschale[m] Spiteri de anno 1609 sub die 15 Mensis Novembris quod habet omnia necessaria et sup[radictus]

Qrib dan il-fonti hemm is-*sacrarium* li qed jinżamm b'kura magħluq b'serratura tal-ħadid. L-Illustrissimu Sinjur ordna li fi żmien xahar jinġieb kuċċarun tal-fidda għall-użu tal-magħmudijiet.

Wara żar l-altar, li jinsab fuq in-naħa tal-lemin tal-Altar maġġur, taħt it-titlu tat-Tlugħ fis-Sema tal-Beata Marija Verġni, imwaqqaf minn Baskal Spiteri fis-sena 1609, fil-jum tal-15 tax-xahar ta' Novembru u għandu dak kollu li hu meħtieġ u l-affarijiet kollha li għandu bżonn altar u 'il fuq imsemmi

f. 237r

Paschalis Spiteri obligavit omnia bona sua in perpetu[o] servitio d[ict]i Altaris et praecipue pro accentione lampadis omnibus diebus festivis per annum et pro celebratione primor[um] vesperoru[m] et missae in die festo Assumptionis Gloriosae Virginis Mariae et ad hoc exequendum obligavit omnes eius filios et heredes cum Magister Andrea Schembri, Magistro Natali Magro et alias de d[ict]a casali Michabiba, qui hactenus satisfecit.

Item visitavit Altare Sacratissimi Rosarii quod est lapideum habens iconam decente[m] omnia misteria sancti[ssim]i Rosarii contenente[m] in que[m] est erecta Confraternitas euisdem nominis, in qua sunt personae quinq[ue] cum saccis albis p[er] inter alios descriptos in matricula[m] quae obeunt omnia munera concernentia a d[icta]m societate[m] quod quidem Altare habet omnia necessaria, et tarens quindecim annui debitus pro eius servitiis.

Item visitavit aliud Altare positum a latere sinistris altaris maioris sub invocatione Immaculatae Conceptionis Beatae Mariae Virginis, quod habet omnia necessaria et decente[m] icona[m]. C[ons]tat obligatio in actis Curiae Eccl[essi]ae Civitatis Vallettae factae per Bartholomeus Magro tarens

f. 237r

Baskal Spiteri obbliga li l-ġid tiegħu jingħata għal dejjem għas-servizz tal-imsemmi altar u speċjalment biex jinxtegħel il-lampier f'kull jum ta' festa tas-sena u għaċ-ċelebrazzjoni tal-ewwel għasar u quddiesa fil-jum tal-festa tat-Tlugħ fis-sena tal-Glorjuża Marija Verġni u biex dan ikun jista' jsir rabat lil kull tifel tiegħu u l-werrieta, mal-imgħallem Andrea Schembri, l-Imgħallem Natali Magro u oħrajn mill-imsemmi raħal tal-Imqabba, u sal-lum dan l-obbligu għadu jsir.

Bl-istess mod żar l-Altar tas-Santissimu Rużarju li hu tal-ġebel, għandu kwadru diċenti li fih il-misteri kollha tas-santissimu Rużarju. Fuqu hemm imwaqqfa l-konfraternità li ġġib l-istess isem, u li għandha ħames persuni bil-konfratija bajda u fost in-nies l-oħra msemmija f'reġistru dawk li jattendu għall-obbligi kollha tal-imsemmija soċjetà u mhux inqas, dan l-altar għandu dak kollu li hu meħtieġ u dħul ta' ħmistax-il tarì għall-bżonnijiet tiegħu.

Bl-istess mod, żar l-altar l-ieħor li qiegħed fuq in-naħa tax-xellug tal-altar maġġur taħt it-titlu tat-Tnissil Bla Tebgħa tal-Beata Marija Verġni, li għandu kollox li hu meħtieġ u pittura fuq l-injam xierqa. Hemm marbut obbligu bħal ma jidher fl-att tal-Kurja tal-Knisja tal-Belt Valletta magħmul minn Bartolomeo Magro ta' sitt tari

f. 237v.

sex annauliu[m] qui hac tenes satisfecit eius obligationi. Procuratores et[iam] d[icta]e Ecc[lesi]ae parrochialis habent uncia[m] una[m] pertinente[m] ad d[ict]um Altare, ut videtur annotatum in libello eorunde[m] Procuratorum.

Item visitavit aliud altare sub invocatione Annunciationis Beatae Mariae Virginis quod caret omnibus necessariis. Bona autem obligata d[ict]o Altari detinentur conducti nomine a Dominico Zammit de d[ict]o Casali Michabibae, quae sunt locus domor[um] et viridariorum Rev[erend]i Don Mariani Briffe, quare pluribus annis dimisit servitia d[ict]i Altaris.

R[everendu]mus D[ominus] mandavit sequestram fructus d[ict]i loci domorum et viridariorum poenes d[ictum] Dominicu[m] Zammit unductere[m] proscriptiis dimissis et fructis.

f. 237v.

fis-sena u sal-lum dan l-obbligu qed ikun onorat. Ukoll il-prokuraturi tal-imsemmija knisja parrokkjali għandhom unċja waħda li tapparteni għall-imsemmi altar kif jidher imnizzel fil-ktieb tal-istess prokuraturi.

Bl-istess mod, żar l-altar l-ieħor taħt it-titlu tat-Tħabbira tal-Mulej lill-Beata Marija Verġni li jonqsu dak kollu li hu meħtieġ. Iżda d-dħul tal-imsemmi altar qed jinżamm u jmur għand Duminku Zammit mill-imsemmi raħal tal-Imqabba u għandu djar u ġonna tar-Reverendu Dun Marjanu Briffa, u għal ħafna snin ma għamilx xogħlu għall-imsemmi Altar.

Ir-Reverendu Sinjur ordna s-sekwestru tad-dħul mill-imsemmi post ta' abitazzjonijiet u ġonon taħt il-piena lill-imsemmi Duminku Zammit li jiġi mkeċċi u meħud il-frott.